

3. Михайлова, О. А. Толерантность в речевой коммуникации: когнитивные, прагматические и этические основания / О. А. Михайлова // Культурные практики толерантности в речевой коммуникации / отв. ред. Н. А. Купина, О. А. Михайлова. – Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2004. – С. 15–26.

4. Стернин, И. А. Коммуникативные аспекты толерантности / И. А. Стернин, К. М. Шилихина. – Воронеж: Воронеж. гос. ун-т, 2001.

5. Хомяков, М. Б. Религиозная толерантность в мультикультурном обществе: поиск нового обоснования / М. Б. Хомяков // Культурные практики толерантности в речевой коммуникации / отв. ред. Н. А. Купина, О. А. Михайлова. – Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2004. – С. 378–404.

УДК 81`35

А. В. Варанецкая, маг.
(БДТУ, Мінск)

СТУПЕНЬ ВЬВУЧНАСЦІ ФЕНОМЕНА АРФАГРАФІЧНАЙ НЕДАКЛАДНАСЦІ Ў БЕЛАРУСКАМОЎНЫМ НАВУКОВЫМ ДЫСКУРСЕ

Письмовая камунікацыя забяспечвае функцыянаванне сфер інтэлектуальнай дзейнасці чалавека, таму пытанні правалісу ў сучасным інфармацыйным грамадстве застаюцца аб'ектамі вывучэння многіх філолагаў. Нягледзячы на шэраг дасягненняў у гэтай галіне, асобныя аспекты даследавання беларускай арфаграфіі патрабуюць увагі з тэарэтычнага і практычнага поглядаў.

Мэта артыкула — вызначыць ступень вывучанасці пытання арфаграфічнай недакладнасці ў масіве навуковых і навукова-метадычных прац беларускіх даследчыкаў.

Тэарэтычныя і практычныя праблемы беларускай арфаграфіі, пытанні нарматыўнасці даследуюцца ў работах З. І. Бадзевіч, Л. М. Бажэнка, І. А. Гапоненка, В. І. Іўчанкава, Я. М. Камароўскага, І. У. Кандрацені, У. І. Куліковіча, Л. П. Кунцэвіч, В. М. Курцовай, А. А. Лукашанца, А. І. Падлужнага, Ф. А. Піскунова, П. П. Шубы і інш. Феномен арфаграфічнай памылкі даследаваны значна менш і ў асноўным у лінгвадыдактыцы, што тлумачыцца практычнымі патрэбамі адукацыі, вывучэння беларускай мовы. У работах Н. М. Антановіч, В. І. Свірыдзенкі, І. А. Буторынай, Н. У. Антонавай, М. Г. Яленскага, У. І. Куліковіча, В. У. Зелянко з'ява даследуецца з пункту гледжання педагогікі, адлюстроўваюцца агульныя тэарэтычныя пытанні лінгваметодыкі навучання і тэарэтычныя праблемы сучаснай беларускай арфаграфіі, аналізуецца лінгвадыдактычны патэнцыял тэкстаў у развіцці культуры маўлення школьнікаў

7. ЛІНГВІСТЫЧЭСКІЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В ИЗДАТЕЛЬНОМ ДЕЛЕ

і студэнтаў пры навучанні беларускай арфаграфіі. Памылкі ў беларускамоўных тэкстах паўстаюць у якасці аб'екта даследавання і ў працах напямку рэдагавання і журналістыкі У. І. Куліковіча.

Вывучаючы гістарычны шлях беларускай арфаграфіі, даследчыкі вылучаюць пяць этапаў: 1) XIX ст. – 1918 г.: станаўленне арфаграфічных норм у працэсе фарміравання сучаснай беларускай літаратурнай мовы; 2) 1918–1933 г.: упарадкаванне арфаграфічных і граматычных норм беларускай мовы («Беларуская граматыка для школ» Б. А. Тарашкевіча), распрацоўка праектаў беларускага правалісу 1930 і 1933 гг.; 3) 1933–1959 г.: заканадаўчае замацаванне правалісу беларускай арфаграфіі, выданне «Правалісу беларускай мовы» (1934 г.), «Правалісу беларускай арфаграфіі і пунктуацыі» (1959 г.); 4) 1959–2008 г.: выданне акадэмічных слоўнікаў і граматык; падрыхтоўка праекта новай рэдакцыі «Правалісу беларускай арфаграфіі і пунктуацыі»; 5) з 2008 г.: зацвярджэнне новай рэдакцыі «Правалісу беларускай арфаграфіі і пунктуацыі» Законам Рэспублікі Беларусь «Аб правалісах беларускай арфаграфіі і пунктуацыі» (2008 г.); адлюстраванне сучасных правалісных норм у слоўніках і даведніках, якія забяспечваюць практычнае карыстанне пісьмовай беларускай мовай.

Станаўленне арфаграфічных норм ускосна суправаджаецца вывучэннем з'явы арфаграфічнай недакладнасці. Вядома, што ключавым паняццем арфаграфіі з'яўляецца арфаграма, пад якой разумеюць месца ў слове (літару, спалучэнне літар, злучок і інш.), дзе можа быць дапушчана памылка ў сувязі з неабходнасцю выбару аднаго з некалькіх магчымых напісанняў. Так, з мэтай якаснай арганізацыі працэсу навучання беларускай мове Міністэрствам адукацыі быў вызначаны трохгадовы пераходны перыяд па рэалізацыі палажэнняў Закона — з 1 верасня 2010 г. па 31 жніўня 2013 г. у пераходны перыяд пры правярцы навучальных, кантрольных, экзаменацыйных работ памылкі ў напісанні слоў, што адпавядалі правалісам арфаграфіі 1959 г., выпраўляліся, аднак пры выстаўленні адзнак не ўлічваліся. Акрамя таго, такія словы запісваліся на дошцы, тлумачыўся іх праваліс.

Такім чынам назіраецца неразрыўная сувязь паміж паняццямі арфаграма і памылка, але апошняя не вылучаецца даследчыкамі сярод базавых. Нягледзячы на гэта, сучасныя методыкі навучання беларускай арфаграфіі прадугледжваюць паўнаўважанае вывучэнне памылак наступным чынам:

1) як спосаб вылучэння найбольш цяжкіх момантаў засваення правалісаў, на якія выкладчыку патрэбна звярнуць асаблівую ўвагу (стварэнне памятак па рабоце над памылкамі), але работа над памыл-

камі праводзіцца пераважна пасля напісання кантрольных работ, а памылкі, дапушчаныя ў дамашніх і класных работах, не аналізуюцца;

2) у практыкаваннях на знаходжанне і выпраўленне памылак, якія звязаны з пошукам арфаграфічных недакладасцей у пісьмовых работах вучняў або ў спецыяльна падобраным дыдактычным матэрыяле. В. У. Зелянко адзначае, што на этапе развіцця і ўдасканалення арфаграфічных навыкаў заданні на знаходжанне памылак варта выкарыстоўваць, паколькі яны выпрацоўваюць арфаграфічную пільнасць, назіральнасць, уважлівасць, умёна даваць ацэнку пісьмоваму маўленню з пункту гледжання яго арфаграфічнай правільнасці [1].

Сёння беларускія даследчыкі ставяць пытанне аб стварэнні агульнай тэорыі памылак як спецыяльнай навуковай дысцыпліны, прадметам якой можа стаць вывучэнне характару, класіфікацыі і прычын узнікнення розных ненарматыўных лінгваадзінак, метадаў іх папярэджання. «Памылказнаўства» можа прэтэндаваць на ролю важнага раздзела метадыкі выкладання мовы, а таксама прымяняцца пры ўдакладненні або стварэнні правілаў. Як адзначае У. І. Куліковіч, неабходна ствараць працэдуру пабудовы аптымальнай беларускай арфаграфіі, зыходным пунктам якой, з пункту погляду тэорыі арфаграфіі, з'яўляюцца арфаграфічныя «памылкі», што сустракаюцца ў пісьмовай практыцы. Менавіта вынікі даследаванняў памылковых напісанняў у школьных і студэнцкіх работах, а таксама ў сучасным друку, інтэрнэце матэрыялах, тыпаграфіцы памылак, дазваляць устанавіць псіхалагічныя перадумовы ў выбары напісанняў па-беларуску, г. зн. высніць, якая арфаграфія (рускай мовы, «тарашкевіца» ці іншая) функцыянуе ў свядомасці сучасных беларусаў і аказвае значны ўплыў на выбар той ці іншай беларускай арфаграмы [2].

Такім чынам, устаноўлена, што ў беларускамоўным навуковым дыскурсе назапашаны пэўны вопыт апісання нарматыўных канструкцый, але няма цэласнага вывучэння анарматываў.

Літаратура

1. Лінгваметадычная сістэма навучання беларускай арфаграфіі ва ўзростава-вядзі з развіццём культуры маўлення вучняў устаноў агульнай сярэдняй адукацыі: (5–11-я класы): дысертация на атрыманне вучонай ступені доктара педагагічных навук: спецыяльнасць 13.00.02 Тэорыя і метадыка навучання і выхавання (беларуская мова) / Зелянко Вольга Уладзіміраўна. – Мінск, 2016. – 319, [10] л.

2. Куліковіч, У. І. Тэарэтычныя праблемы сучаснай беларускай арфаграфіі // У. І. Куліковіч // Беларуская арфаграфія: здабыткі і перспектывы: матэрыялы рэсп. навук.-практ. канф., прысвеч. 90-годдзю БДУ, Мінск, 20–21 кастр. 2011 г. / Беларус. дзярж. ун-т; рэдкал.: М. І. Свістоўнава (адк. рэд.) і інш.]. – Мінск, 2012. – С. 28–37.

Л. В. Глуханько, ст. преп., маг. филол. наук
(МГУ имени А. А. Кулешова, г. Могилев)

ВЫДЕЛЕНИЕ АФОРИЗМОВ ИЗ КОНТЕКСТА (НА ПРИМЕРЕ СОНЕТОВ У. ШЕКСПИРА)

С античных времен афоризм является особым способом и результатом познания человеком действительности через обобщение различных явлений жизни. Афористические высказывания распространены в фольклоре, художественной литературе, произведениях философского характера и религиозной направленности, в научно-технической сфере и публицистике, а также в обиходной речи. Несмотря на это, определения понятия афоризма в филологии не сформировано до сих пор.

Если сравнить дефиниции данного феномена, представленные в современных русских и белорусских лингвистических справочниках, то везде можно заметить наличие таких определений, как «краткий», «остроумный», «оригинальный». Вот как представлено, например, определение афоризма в «Толковом словаре русского языка» 1998 года под редакцией А. Е. Баханькова, И. М. Гайдукевича и П. П. Шубы: «Глубокая мысль, выраженная кратко и ясно» (причем идентичное определение дается и понятию «изречение»). В энциклопедии «Беларуская мова», вышедшей в 1994 году под редакцией А. Е. Михневича представлено следующее определение: «высказывание, которое передает логически законченную мысль (суждение) — жизненное наблюдение, призыв, моральную сентенцию, рассуждение и т.д., выраженную обязательно в выразительной, меткой и лаконичной словесной форме»; в «Словаре русского языка» (1981) значение лексемы «афоризм» определяется как «изречение, выражающее с предельной лаконичностью в отточенной форме какую-либо оригинальную мысль».

Объединив же основные дефиниции понятия «афоризм», можно определить его как изречение конкретного автора либо высказывание же анонимного происхождения, в котором сжато, обобщенно и, в основном, в оригинальной, высокохудожественной форме выражена законченная мысль поучительного, парадоксального или утвердительного характера. Часто такие высказывания имеют философскую направленность, побуждают к размышлению над «вечными» вопросами.

Афоризм — это сложнейший феномен, принадлежащий одновременно языку и речи и являющийся предметом изучения сразу нескольких филологических (стилистика, фразеология, паремиология и др.) и нефилологических (история, философия) дисциплин. Развивается и отдельная отрасль языкознания — афористика [1].